

УДК 373.5.03:613.88–053.67

ЗБЕРЕЖЕННЯ РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВ'Я СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ЇХ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

Ярослав Мудрий

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
вул. Коцюбинського, 2, 58000 Чернівці, Україна*

Проаналізовано тенденції зміни сексуальної поведінки сучасної молоді порівняно з минулим. Розкрито чинники, що впливають на формування сексуальної поведінки, та наслідки, до яких вони призводять. Особливу увагу приділено необхідності запровадження спеціального курсу для старшокласників з метою підготовки їх до сімейного життя.

Ключові слова: підготовка до сімейного життя, сексуальна поведінка, статеве виховання, репродуктивне здоров'я, старшокласники.

Сучасна українська сім'я переживає кризовий стан, традиційні погляди, сповідувані батьками в недалекому минулому, сьогодні втратили своє значення, а формування нових відбувається складно й суперечливо. Все це негативно впливає на виховання дітей, зокрема й щодо підготовки їх до створення власної сім'ї.

В Україні простежується тенденція збільшення кількості розлучень, захворювань, що передаються статевим шляхом, поверховості знань молодих людей про сімейне життя. З огляду на це проблема підготовки старшокласників до майбутнього відповідального шлюбу є однією з головних проблем суспільства [1, с. 4]. Така ситуація зумовлює кризовий стан у галузі формування загального, сексуального і репродуктивного здоров'я старшокласників.

Проблема підготовки учнівської молоді до сімейного життя, статевого та дошлюбного виховання знайшла своє відображення в дисертаційних та монографічних дослідженнях вітчизняних педагогів. Ми вивчали такі аспекти цієї проблеми: теоретичні основи статевого виховання (В. Є. Каган, В. М. Колбановський); статеве виховання в сім'ї (Т. В. Говорун, Д. В. Колесов); моральні аспекти підготовки школярів до сімейного життя (З. Г. Зайцева, Р. А. Лемехова, І. А. Трухін); взаємодія школи та сім'ї у підготовці учнів до шлюбу (В. Г. Постовий, Д. І. Перфильєвська, Є. В. Синова); гігієнічні питання статевого виховання (Г. П. Храмцова,

А. Г. Хрипкова, А. Н. Шибасва); підготовка до виконання батьківських та материнських функцій (В. В. Бойко, Д. В. Луцик, Г. А. Чередниченко).

Ставили за мету розкрити роль статевого виховання як однієї із складових системи збереження репродуктивного здоров'я старшокласників та підготовки їх до майбутнього подружнього життя.

Вивчення вітчизняного досвіду сексуального виховання і підготовки учнівської молоді до сімейного життя дає змогу зробити висновок, що суспільний інтерес до досліджуваної проблеми визначається рівнем демократизації суспільства. За сталінських часів сексуальність перебувала у підпіллі, офіційно сексу не було. Однак уже в 60–70-ті роки у країні починають простежуватись певні тенденції у цій сфері: зниження віку сексуального дебюту, зростання в суспільстві терпимості до дошлюбних зв'язків, підвищення інтересу до еротики та ін. Після 1987 року відповідні процеси прискорились, а тенденції зміцніли.

Однією з таких тенденцій є різка відмінність у сексуальній поведінці та установках сучасних старшокласників від типових для їхніх батьків такого віку. Серед сучасних 16-річних юнаків сексуально досвідчених втричі більше, ніж серед їхніх батьків того ж віку, а дівчат – у п'ять-шість разів більше, ніж їхніх матерів такого ж віку. Безперечно, батькам важко зрозуміти своїх дітей, а ще важче бабусям та дідусям.

Кількісні показники сексуальної активності сучасних вітчизняних старшокласників, їхня сексуальна культура схожа на ту, яка була в США і в країнах Західної Європи 30 років тому. Сексуальна активність у ті часи сама собою не була причиною асоціальної поведінки молоді, але за статистичними кореляціями простежувались контури молодіжної субкультури і контркультури певного типу.

Водночас наявні фактичні дані, які свідчать про те, що як тільки суспільство починає нормально ставитись до юнацької сексуальності, вона втрачає свою руйнівність, її зв'язок з девіантною поведінкою підлітків та юнацтва послаблюється і навіть зникає. Але це в Європі.

На жаль, українські старшокласники „доганяють” і „переганяють” західних ровесників. По-перше, дуже швидко, по-друге, у несприятливих соціокультурних умовах. Раннє залучення до сексуальності, як це було на Заході на початку 1970-х, у нас пов'язане з гіршою успішністю, палінням, пияцтвом, вживанням наркотиків та іншими небажаними явищами.

Якщо ще кілька десятків років тому було не прийнято відображати у творах мистецтва проблему сексу, то сьогодні майже непристойним вважають звернення до теми юнацької закоханості, романтичної дружби, відданості й цнотливості. Ніколи в історії ще не було такого поширення порнографії, як сьогодні. Вона наявна на обкладинках журналів, у книгах і кінофільмах. Наше дослідження, проведене серед учнів 9–11-х класів,

виявило, що тільки 35% опитаних 15–18-х річних дівчат і 15% юнаків зазначили, що були закохані у свого статевого партнера; 21% юнаків і 11% дівчат розпочали сексуальне життя з людиною, якої часу зовсім не знали, а 19% юнаків і 9% дівчат були знайомі з нею не більше тижня.

Лібералізація поглядів на статеву поведінку та сексуальність людини призвела до деформації сексуальної поведінки, втрати молоддю моральних орієнтирів, зростання сексуального насильства, кількості захворювань, що передаються статевим шляхом, збільшення кількості ВІЛ-інфікованих, наркоманів, зростання кількості абортів через небажану вагітність, неплідності, вимушених шлюбів у 15–17 років, що є підґрунтям значного погіршення стану репродуктивного здоров'я [3, с. 4].

Для народження здорового покоління, підвищення репродуктивного потенціалу населення необхідно забезпечити високий рівень здоров'я в усі періоди життя. Особливої уваги заслуговують загальносоматичні захворювання, які можуть впливати на репродуктивну функцію, стан фізичного і статевого розвитку дітей та підлітків, захворювання репродуктивної системи. Якщо протягом дитинства та підліткового періоду сформується хвора людина (дівчина чи юнак), то, відповідно, збільшується ймовірність народження такими батьками хворої дитини [2, с. 335].

Зміцненню цінностей родинного життя, плеканню сексуальної культури в дитячих освітніх закладах, сім'ях, у державі приділяють надзвичайно мало уваги. Ситуація, що склалася нині в Україні, засвідчує байдужість важливих соціальних інституцій до того, якими чоловіками і жінками виростуть наші діти. Сучасні підлітки мають вільний доступ до порновідеопродукції та сумнівних видань з питань сексу, які буйним цвітом поросли на українському ринку. Чого варті одні лише настанови для сексуальної поведінки, які вміщують на своїх сторінках молодіжні журнали. Це справжній інструктаж з техніки поцілунку, орально-генітальних стосунків, вибору коїтальних позицій, тестування сексуальних намірів та потенцій тощо. Не вистачає єдиного – людських почуттів, дружби, любові. Головне – безпечний секс. Найважливішим елементом статевої зрілості в цьому випадку є оволодіння технікою злягання, використання презервативу як застереження від венеричних хвороб чи ВІЛ-інфекції. Реалізація потреби щодо сексуального задоволення значно передує в таких виданнях розвитку романтичних почуттів, а задоволення сексуальної функції штучно відокремлюється від спілкування та дружби [4, с. 96–98].

Оскільки проблеми сексуальності людини ще й досі обминають середню і вищу освіту, залишаються поза інтересами публіцистики, радіо та телепрограм, рівень наукової сексуальної поінформованості молоді навіть з головних питань сексуальної поведінки є низьким. Недостатньо ефективний рівень соціально-психологічного забезпечення сексуального здоров'я

призводить до формування установок на сексуальну сферу як на нижчу в структурі психічного життя, мало пов'язану з виявленням вищих почуттів, духовності молоді людини. Пояснення функцій тіла, особливо тих, що стосуються репродукції, мають у свідомості більшості дітей і підлітків негативне забарвлення, висміюються, означаються брутальними словами. Інтимні стосунки старшокласники часто розглядають лише як форму дозвілля, яка не пов'язана з виявленням почуття любові й приязні, бажанням налагоджувати тривалі контакти [5, с. 102–109].

Протягом всієї історії людства підготовка молоді до створення власної сім'ї була одним з головних виховних завдань. У первісному суспільстві вступ у доросле життя був визначений певними правилами й обрядами. Життя патріархальної сім'ї будувалось таким чином, аби молодь природним шляхом засвоювала сімейні ролі, готувалась до їх виконання психологічно і практично.

Однак в наш час багато з традиційних сімейних і культурних цінностей, які регулювали протягом віків статеві та сімейні стосунки, зазнали суттєвих змін. Проголошена ідея свободи особистості суперечить з необхідністю будувати спільне життя людей, особливо на рівні сім'ї. З перетворенням школи на загальний інститут освіти молоді їй не вдалося вирішити завдання підготовки до сімейного життя, а сім'я, внаслідок девальвації норм шлюбу, цю функцію втратила. Так виник виховний вакуум.

За цих умов необхідним стає якнайшвидше запровадження у навчальних закладах статевого виховання як органічної складової підготовки учнівської молоді до майбутнього подружнього життя. З 1982 року в загальноосвітніх школах, ПТУ, середньоспеціальних навчальних закладах було запроваджено предмет „Етика і психологія сімейного життя” для старшокласників, видано чимало підручників, книг для читання, методичних рекомендацій. Їх широко застосовували на практиці до 1992 року, коли з об'єктивних причин цей курс був вилучений із навчальних планів. Тепер, коли соціальна, інформаційна ситуація в Україні погіршується, а батьки не можуть забезпечити статевовікове виховання підлітків, виникла потреба в розробці та запровадженні спеціального навчального курсу для старшокласників.

Результати масових соціологічних опитувань останніх років свідчать, що сім'я не є авторитетом для старшокласників стосовно питань міжстатевих стосунків. Більшість респондентів висловлювались про важливість систематичної сексуальної просвіти, особливо шкільної, одночасно зазначаючи, що батьки ніколи не вели з ними інтимних розмов на сексуальні теми. Однак, як виявляється, і школа не готова до такої роботи. Опитані вчителі зазначають, що вони не спроможні дати відповідь на подібні запитання.

Можна констатувати, що в сучасних умовах ні батьки, ні вчителі не спроможні стати авторитетами в такій делікатній сфері, як статева. Відрадити сучасних старшокласників від еротики на кіно-, телеекранах, на відеокаセットах, на книжкових прилавках дорослі також не є спроможні. Навіть якщо б вдалося перекрити канали, з яких молодь одержує інформацію про секс, насилля, брутальність, то їх місце одразу ж заповнять інші, наприклад, певні сторінки в Інтернеті. Крім того, політика заборон спричинить лише подальше поглиблення недовіри і конфронтацію між поколіннями та нові проблеми з духовним і фізичним здоров'ям.

За таких умов єдиною реальною альтернативою „безпечному сексу”, сексуальній просвіті, техніці сексу стає статеве виховання як одна із складових системи підготовки учнівської молоді до майбутнього подружнього життя.

У підготовці учнівської молоді до майбутнього подружнього життя необхідний спеціальний курс, головна мета якого – формування в учнівської молоді готовності до вступу в шлюб і виховання майбутніх дітей, виконання батьківських функцій. Курс стане в нагоді вчителям, які працюють із старшокласниками, під час проведення факультативів, класних годин, позаурочних заходів, у процесі роботи з формування педагогічної культури батьків учнів.

Вважаємо, що розробка курсу сприятиме ліквідації прогалин у підготовці учнівської молоді до подружнього життя і вирішенню таких педагогічних завдань: розкриття механізмів, норм, правил, які регулюють міжособистісні стосунки і спільну діяльність людей, формування психологічної готовності у старшокласників до виконання в майбутньому подружніх ролей; набуття знань про захворювання, що передаються статевим шляхом; вивчення чинників, що впливають на можливість мати в майбутньому здорових дітей; розвиток відповідальності за себе та власну сім'ю, певних рис особистості.

Зрозуміло, що виховання рис сім'янина в учнівської молоді та підготовка її до майбутнього подружнього життя не обмежується курсом, а є загальнопедагогічним завданням, яке можна тією чи іншою мірою вирішувати специфічними засобами кожного навчального предмета, всією системою виховання і навчання в школі.

1. Підготовка молоді до вступу в шлюб / За заг. ред. З. І. Зайцевої. К., 1996.
2. Репродуктивне здоров'я та статеве виховання молоді: Монографія / А. М. Нагорна, В. В. Беспалько. К., 2004.
3. Репродуктивне та статеве здоров'я підлітків в Україні (ситуаційний аналіз). К., 1999.

4. Роль засобів масової інформації та інших джерел у формуванні здорового способу життя молоді / О. Яременко, О. Балакірева, О. Вакуленко та ін. К., 2000.
5. Формування сексуальної культури молоді / О. Балакірева, О. Яременко, Ю. Галустян та ін. К., 2004. Кн. 9.

PRESERVING HIGH SCHOOL STUDENTS' REPRODUCTIVE HEALTH IN THE PROCESS OF THEIR PREPARATION TO THE FAMILY LIFE

Yaroslav Mudryi

*Yuri Fedcovych National University of Chernivtsi
Kotsiubyns'ky Str., 2, UA – 58000 Chernivtsi, Ukraine*

The paper analyses the tendencies of modern youth sexual conduct change in comparison with the past. Factors that affect forming sexual behavior and consequences which they lead to are exposed. The special attention is spared to the necessity of special course for preparing high school students to the family life.

Key words: preparation to the family life, sexual behavior, sexual education, reproductive health, high school students.

Стаття надійшла до редколегії 15.11.2006

Прийнята до друку 15.12.2006